

REZUMATUL tezei de doctorat

ARHITECTURA NEOLITICĂ ȘI ENEOLITICĂ TIMPURIE DIN CULTURA VINÇA, CULTURA BANATULUI ȘI GRUPUL CULTURAL FOENI. RECONSTITUIRI ARHITECTURALE DIN SITURILE DE LA UIVAR, PARȚA ȘI FOENI

*În domeniul de studii universitate de doctorat: Arhitectură
Conducător de doctorat: Prof.univ.dr.arh. Teodor GHEORGHIU*

1.INTRODUCERE

1.1.Argument

Perioada neolitică este crucială în istoria umanității întrucât în această etapă se face trecerea de la traiul nomad, datorat modului de procurare a hranei prin culegerea de produse vegetale și prin vânătoare, la surse de hrană provenite din agricultură și creșterea animalelor. Sedentarizarea generează mutații profunde în istoria umanității și implicit în istoria arhitecturii.

Scopul acestui doctorat este studierea arhitecturii neolitice în zona Banatului românesc în perioada Vinča târzie, Cultura Banatului și grupul cultural Foeni, pentru o arie bine determinată geografic și temporal, în triunghiul actualelor localități Uivar-Foeni-Parța. Există cercetări detaliate pe șantierul arheologic din această zonă care necesită reconstituiri ale arhitecturilor locale, efectuate sistematic, pe bază de tipologii locale și zonale.

1.2. Ipoteză

Ipoteza noastră se bazează pe date istorice, dar și pe procesul de evoluție a speciei umane cu ajutorul uneltelor prin adaptarea continuă la mediu și migrația către teritorii cu condiții geo-climatice dificile.

1.3. Obiectiv

Obiectivul cercetării a fost de a elabora o modalitate de abordare sistematică a fenomenului arhitectural pe bază de tipologii dominante. Plecând de la exemple concrete, s-a urmărit alegerea a câte 3 construcții, pentru a fi reconstituite, din 3 zone apropiate spațial și temporal. Totodată, un obiectiv major al studiului a fost stabilirea unor tipologii locale și a unei tipologii zonale. Teza își propune să urmărească, sintetic, condițiile – de mediu, economice, sociale, culturale - care au influențat sau determinat schimbările în arhitectură și să identifice modele de locuire viabile în perimetrul cercetat.

1.4. Context – stadiul actual al cercetărilor în literatura de specialitate arheologică

Abordând acest studiu, am constatat că standardul actual în reconstituirea construcțiilor neolitice îl constituie reprezentarea prin axonometria sau perspective descompuse, ușor de înțeles spațial, dar lipsite de rigoarea unei determinări geometrice corecte. Fenomenul este necoerent, cu atât mai mult cu cât în reprezentarea artefactelor arheologice de mici dimensiuni, cum ar fi: unelte, vase, podoabe, idoli etc., standardul presupune cel puțin două vederi și o secțiune caracteristică la o scară apropiată de obiectul real.

1.5. Structură

Teza se desfășoară pe parcursul a 8 capitole, fiecare dintre acestea fiind axată pe unul dintre subiecte principale derivate din ipoteza și obiectivele enunțate. Unghiurile de abordare a subiectului urmăresc, pe de o parte, stabilirea contextului istoric în care s-a produs schimbarea fundamentală a paradigmei locuirii, trecerea de la construcțiile cu forme libere la structuri rectangulare, urmărirea acestui fenomen evolutiv până la stabilirea unor noi modele de locuire și, pe de altă parte, identificarea unui sistem de reconstituire arhitecturală care să poată defini tipologic o anumită epocă a umanității, completând astfel zone încă necartografiate în istoria arhitecturii.

Capitolul 1 realizează o introducere în demersul și obiectivele tezei, precum și asupra structurii și metodologiei aplicate. Se fac, în acest capitol, și clarificări terminologice, pentru o cât mai bună înțelegere a tezei.

Capitolul 2 precizează contextul istoric din perspectiva decisivă a rolului uneltelor în evoluția umanității și, implicit, în domeniul construirii. Sunt expuse caracteristicile definitorii ale epocii neolitice, precizându-se o cronologie a acesteia. Este abordat, din perspectiva cauzalității, fenomenul apariției primelor construcții. Este tratat fenomenul trecerii de la construcțiile cu forme libere la cele rectangulare, trecându-se în revistă primele locuințe rectangulare în diferite culturi, în cele mai relevante descoperiri și ajungându-se, astfel, la introducerea noțiunii de arhitectură neolitică și la contextualizarea culturii Vinča în epoca pietrei.

Capitolul 3 precizează domeniul de studiu, ce vizează sisteme constructive evolute și complexe, de formă rectangulară, caracteristice unor comunități stabile și bine definite cultural. Se subliniază aspectul coexistenței acestor sisteme cu forme de locuire nomadă și seminomadă.

Capitolul 4 prezintă aspecte ce definesc neoliticul carpato-dunărean și culturile locale adiacente, în corelație cu civilizațiile din Balcani, Anatolia și zona mării Egee, și se precizează periodizarea acestei epoci. În acest capitol este prezentată cultura Vinča, careia îi aparțin sistemele constructive cercetate în teză, și manifestările ei în teritoriul supus cercetării și cuprins în triunghiul Uivar-Foeni-Parța.

Capitolul 5 argumentează necesitatea elaborării unei metode arhitecturale pentru a reconstitui construcții arheologice, aplicabilă pentru orice epocă din istoria umanității. Sunt prezentate procesul stabilirii acestei metode și instrumentele concepute pentru a fi pusă în practică: fișele de date sintetice și piesele necesare

pentru reprezentarea grafică a obiectului supus reconstituirii. Sunt precizate etapele aplicării metodei și elementele utilizate în procesul reconstituirii.

În *Capitolul 6* se realizează o primă testare a metodei D1¹, pentru calibrare și definitivare¹. Testarea a fost aplicată pe o locuință cu etaj din cultura Vinča, situl Uivar. Este realizată și o analiză structurală împreună cu inginerul de specialitate implicat în proiect, sunt completate fișele de date împreună cu arheologul. Reprezentarea grafică a reconstituirii ilustrează un sistem structural stabil și oferă informații volumetrice corecte și complexe. Acest capitol nu probează doar verificarea metodei, ci precizează și perspectivele de urmat în cercetarea efectivă.

Capitolul 7, cel mai consistent din perspectiva arhitecturală a cercetării, propune 9 reconstituiri efective ale unor construcții neolitice din cultura Vinča și culturile locale. Fiecare reconstituire este ilustrată de un număr de 9-10 planșe de arhitectură, care descriu geometric complet volumul arhitectural. Reprezentările grafice sunt însoțite de fișele de date punctuale și de o descriere textuală a reconstituirii. Pentru fiecare grup de construcții, delimitat cultural și spațial, se formulează câte un material sintetic ce definește tipologia locală în epoca supusă studiului.

Capitol 8 conține concluziile relevante ale cercetării și sintetizează tipologia arhitecturală zonală în etapa târzie a Culturii Vinča. Consecvent principiului exprimării rezultatelor cercetării în dublu limbaj, textual și grafic, complementar, tipologiile arhitecturale zonale sunt prezentate și în cadrul a 9 planșe de sinteze tipologice (corespunzând fiecărei construcții reconstituite în cercetare). Sunt expuse concluzii privind aplicarea efectivă a metodei și aplicabilitatea ei generală, dar și cele mai relevante descoperiri generate de cercetare.

Anexele cuprind elemente adiționale relevante pentru înțelegerea metodei descrise și aplicate în teză, precum și de exemplificare, comparativă, a unor noțiuni, situații, reconstituiri prezentate în cuprinsul cercetării.

1.6. Metodologie

Metodologia aplicată studiului ramifică în câteva direcții, pentru a susține abordarea interdisciplinară a temei și a oferi cercetării perspective diferite și nuanțate.

Prima parte a studiului este axată pe alcătuirea unei expuneri analitice a evoluției istorice, de la geneza umanității, până în neoliticul târziu, cu accent pe fenomenele care au generat efecte majore sau au schimbat paradigma locuirii. Partea inițială este bazată, metodologic, pe sintetizarea conceptelor, teoriilor și informațiilor în domeniul preistoriei, din publicații relevante.

Pentru acest studiu am elaborat o nouă metodă de reconstituire arhitecturală, structurată în 2 etape:

I. Sistematizând factorii care determină forma arhitecturală, am întocmit 6 fișe de date care sintetizează informațiile arheologice:

- date geografice
- date climatice
- date tehnice

---

¹ Această testare a metodei a fost sugerată de către prof.dr. Theodor Octavian Gheorghiu, pe parcursul elaborării tezei. Această etapă a clarificat aspecte importante pentru direcțiile ulterioare ale cercetării.

- date economice
- date sociale
- date culturale

II. Reprezentarea geometrică corectă a volumului arhitectural prin planșe scara 1:50, respectiv:

- Plan săpătură – plan fundații
- Planuri
- Plan acoperiș
- Secțiune caracteristică
- 4 fațade: N.S. E, V
- Axonometrie scara 1:100

Analiză statică arhitect – inginer structurist, care stabilește un sistem structural viabil și analiză arhitect-arheolog pentru definitivarea detaliilor constructive.

Fișă de descriere textuală a reconstituirii.

Ultima parte a tezei este dedicată sintezelor determinate de cercetare.

O specificitate metodologică a studiului este exprimarea complementară, grafică și textuală, a rezultatelor cercetării.

2. Neoliticul în istoria umanității

2.1. Geneză umanității

Teoria standard în antropologie o reprezintă geneza hominizilor din maimuțe antropoide, proces care s-a întâmplat în centrul Africii în urmă cu aproximativ 2-3 milioane de ani. Vom prezenta o scurtă succesiune coerentă a fenomenului evolutiv, pentru a înțelege diferența specifică față de regnul animal, asigurată de **rolul uneltelor în evoluția speciei umane**.

2.2. Primele construcții

În noile medii geoclimatice cucerite se impune nevoia construirii unor adăposturi față de intemperii: soare, ploaie, vânt, căldură, frig sau față de alți prădători de talie mare sau alte grupuri umane. Primele construcții foloseau terenul și utilizau materiale locale, constituind adăposturi provizorii, întrucât existența de culegător-vânător presupunea un trai nomad și o pendulare între teritoriile care puteau oferi surse de subzistență. Din cauza acestei situații, construcțiile nu puteau fi elaborate, ele trebuiau mereu reluate cu materialele existente la fața locului, adaptându-se mediului local.

2.3. "Revoluția neolitică"

"Începând cu Epipaleoliticul, în unele zone ale Lumii Vechi, societatea umană a cunoscut o accelerare a dezvoltării sale istorice, fapt care s-a repercutat în apariția unor noi și complexe elemente ale structurilor economice, sociale și spirituale la nivelul epocii neolitice, care face trecerea spre protoistorie, fiind una dintre cele mai însemnate cotituri culturale înregistrate de societatea umană. Ulterior, în interiorul acestei perioade istorice, o altă etapă de remarcabil progres a fost marcată de Eneolitic (Chalcolitic)." - V. Chirică, D.Boghian .

S-a dezvoltat capacitatea de a prelucra și de a inventa noi unelte pentru noi utilizări, astfel încât așchiile obținute din piatra spartă au început să fie șlefuite, găurite, maximizându-se astfel eficiența folosirii. Trecerea de la "piatra veche" doar spartă la "piatra nouă" șlefuită a devenit importantă în istoria umanității. În această nouă perioadă, denumită neolitic (gr. neos/ véoc = nou), după ultima glaciațiune, acum aproximativ 10 000 de ani, se produce cea mai importantă schimbare. Pe lângă domesticirea animalelor, care oferea o sursă continuă de hrană, dar presupunea încă un trai nomad, primele încercări de a cultiva plante, legume, cereale, rădăcinoase induceau o tendință de sedentarizare. Primele forme de agricultură epuizau capacitatea fertilă a solului și determinau o pendulare între teritorii până la regenerarea acestora. Dezvoltarea agriculturii, descoperirea rotației culturilor, irigarea, evoluția semințelor conduc către forme de cultură care se pot obține pe același teritoriu, ajungându-se la sedentarizarea definitivă. Acest proces al sedentarizării ca efect al dezvoltării agriculturii, care a marcat, inevitabil, și paradigma locuirii, a fost unul îndelungat și complex, cu multe aspecte încă neelucidate, însă evoluția uneltelor este, indubitabil, un factor esențial al său.

2.4. Arhitectura neolitică. Trecerea de la construcții cu forme libere la cele cu forme rectangulare

Adăposturile nomazilor paleolitici erau construcții improvizate din materiale locale slab prelucrate cu unelte simple, cu forme libere, conice, semisferice sau prelungiri ale acestora, care puteau fi realizate rapid la fața locului, sau mai apoi structuri ușoare transportabile. Sedentarizarea neolitică, datorată descoperirii agriculturii, care s-a produs acum 10 000 de ani în zona Asiei Mici, în regiunea fertilă din jurul fluviilor Tigru și Eufrat, mai apoi Nil, a constituit și pentru arhitectură cea mai mare evoluție, fapt puțin evidențiat și studiat de istoriile arhitecturii. În lucrarea "Arhitectura neoliticului și epocii cuprului din România" se menționează apariția acestor construcții pentru prima dată în Ierihon, la construcții din piatră slab prelucrată. În lucrarea "Așezări umane", autor Teodor Gheorghiu, se înregistrează apariția unor construcții rectangulare în satul neolitic de pe teritoriul actualei localități Jerf El-Ahmar, Siria, datate cca sfârșitul mileniului X –mijlocul mileniului IX a.Chr.: în nivelul 6, locuințe de plan rectangular cu colțuri rotunjite, iar în nivelul VII apar locuințele cu ziduri țesute și plan rectangular.

3. Precizarea domeniului de studiu

Din cercetările pe șantierele arheologice se constată suprapunerea mai multor sisteme de locuire și structuri diferite. Colibe rotunde, semiîngropate, cu sau fără stâlpi centrali și căpriori simplu așezați în formă de con, în paralel cu structuri rectangulare mari, având mai multe încăperi. Întrucât locuirea în colibe reprezintă o formă premergătoare, prezența lor aproximativ concomitentă temporal poate fi explicată ca fiind o formulă de adăpostire rapidă la așezarea pe sit, până când construcția stabilă este executată. Am îndreptat studiul către aceste sisteme constructive evolute și complexe care constituiau așezări umane coerente și

caracteristice pentru societatea respectivă. Acest proces al așezării pe un teren nou, al construirii unui adăpost provizoriu și apoi al realizării unei construcții ample care are și posibilitatea adăugării de spații locuibile sau de depozitare în timp, pe măsură ce resursele, forța de muncă sau condițiile climatice o permit, a fost observat și în procese mai recente de strămutări de populații.

4. Neoliticul carpato-dunărean

În zona carpato-dunăreană, perioada neo-eneolitică se află în corelație cu civilizațiile din Balcani, Anatolia și zona mării Egee.

Pentru Banat- Transilvania neoliticul nu se poate separa de eneolitic din cauza unui fond local puternic. Există două curente de opinie ale arheologilor privind geneza neoliticului timpuriu în zonă. Unul susține o dezvoltare locală, uneori liniară a unor civilizații neo-eneolitice, celălalt consideră că geneza și continuările sunt determinate de procese migratorii și de difuziune, existând două căi de pătrundere spre Transilvania, prin Oltenia și prin Banat.

4.1. Cultura Vinča. Vinča târzie

Cultura Vinča, denumită după o localitate din Serbia unde s-au făcut cercetări și descoperiri reprezentative, aria sa nordică se suprapune aproximativ peste Banatul istoric, în fapt în zona de câmpie generată de confluența dintre râul Timiș și Dunăre, procesele migratorii neolitice având de multe ori ca axe apele curgătoare.

Uivar

Localitatea actuală se află în zona râurilor Timiș-Bega, așezările neolitice fiind situate pe grinduri sau zone mai înalte în preajma apei. S-a cercetat o zonă de peste 11 ha prin fotografii aeriene, prospecțiuni geomagnetice, peste 8 sondaje și 3 suprafețe, în total 1300 mp (Schier, Drașovean apud. "Arhitectura neoliticului și epocii cuprului din România. Neoliticul", C.M. Lazarovici, G.Lazarovici, p.480). În zona centrală, depunerile semnificative arheologice au o grosime de peste 4 m.

Locuințele par a fi așezate pe rânduri distanțate la 4-6 între ele. Se vor reconstitui trei locuințe bine cercetate, în paralel cu reconstituiri deja făcute, pentru a desprinde o tipologie locală.

Parța

Zona a cunoscut o suprapunere de civilizații diverse, existând purtători ai fazei Vinča C, dar și evoluții care contribuie la formarea culturii Banatului. Există evoluții diferite în arhitectura zonei. S-au întâlnit locuințe cu gropi de stâlpi ovale sau dreptunghiulare, mari și adânci, uneori în trepte. Acest tip de locuințe nu apare doar la Parța, ci și în alte părți, inclusiv la Foeni.

Grupul Foeni

Este important pentru Vinča târzie pentru că marchează a doua migrație din "șocul" Vinča C. Migrația Foeni a determinat mai multe procese, printre care:

- Încheierea evoluției Culturii Banatului
- Generează nașterea Culturii Petrești- Transilvania etc

O perioadă, Grupul Foeni conviețuiește cu Cultura Vinča C. Arhitectural, complexe de tip Foeni sunt legate de cele de la Parța (Vinča C 1) – respectiv locuințe mari, cu gropi în trepte.

Corelația dintre Foeni dezvoltat și Vinča D1 poate pune evoluția grupului Foeni în perioada Vinča C2, respectiv o datare între anii 4950 – 4500 a.Chr., făcută de

Schier, Drașovean în 2004 (apud. "Arhitectura neoliticului și epocii cuprului din România. Neoliticul", C.M. Lazarovici, G.Lazarovici, p.496).

5. Metodă de reconstituire a construcțiilor, D-1, pe baza datelor arheologice

Actualmente nu există o metodă standardizată de reconstituire a construcțiilor pe baza datelor obținute din cercetările arheologice. Metoda propusă de autor cuprinde două faze:

1. Obținerea informației
2. Determinarea geometrică a reconstituirii

Arhitectura este determinată de 3 medii interrelaționate [21]:

- mediul geo-climatic
- mediul tehnico-economic
- mediul socio-cultural

Pentru prima fază, sunt necesare 6 fișe de date: geografice, climatice, tehnice, economice, sociale, culturale și anexe cu informația structurată – existentă.² Pe baza acestora, un personal calificat, arhitect, poate reconstitui o construcție determinată geometric, întocmind următoarele planșe la scara 1:100, 1:50, în funcție de dimensiunile clădirii, după cum urmează: plan fundație, plan parter, plan etaj, plan acoperiș, secțiuni caracteristice – minimum 2, fațade – minimum 4 și, opțional, axonometrie la scară.

6. Testarea metodei D-1 de reconstituire arhitecturală pe o locuință neolitică din cultura Vinča, situl Uivar

Se propune o primă testare a metodei D- 1 de reconstituire arhitecturală pe o locuință cu etaj din cultura Vinča, situl Uivar. Testarea metodei a condus la precizarea unui sistem structural stabil, care va fi aplicat pe mai multe construcții cercetate, conducând în final la determinarea caracteristicilor necesare pentru stabilirea unor tipologii arhitecturale reprezentative pentru cultura studiată.

În urma testărilor efectuate cu mai multe analize în care a fost implicat un colectiv compus din arhitect, arheolog și inginer structurist, metoda de reconstituire arhitecturală este pregătită pentru aplicarea ei pe un set coerent de cercetări arheologice care să permită ulterior determinarea unor tipologii locale și zonele de construcții și, în final, a unor istorii coerente ale arhitecturii diferitelor perioade istorice, a constatării unor evoluții sau involuții în cadrul unor continuități de locuire.

---

² Fișele-model sunt incluse în Anexe

7. Reconstituiri arhitecturale pentru locuințe neolitice din cultura Vinča, zona actualelor localități Uivar – Foeni – Parța, Banatul românesc

Cercetarea de bază se axează pe reconstituirea cât mai fidel efectuată pentru câte 3 construcții din 3 zone apropiate geografic și temporal, stabilindu-se tipologii locale și generale. Pentru aceasta s-a propus o nouă metodă de reconstituire arhitecturală riguroasă și s-a testat pe un exemplu concret. Definitivată, metoda este pregătită pentru aplicarea pe 9 construcții cercetate de șantierele arheologice ale zonei studiate. S-au preluat Grundriss –uri arheologice care pot fi asimilate ca planuri de fundație, întrucât conțin informații despre: poziția exactă a stâlpilor de rezistență – diametrele lor aproximative, șanțuri de fundare, adâncimile de fundare, ziduri interioare, orientarea față de punctele cardinal, alte informații specific (vetre de ardere, pardoseli etc).

7.1. Reconstituiri arhitecturale pentru 3 construcții de pe teritoriul actualei localități Uivar

S-au selectat 3 cercetări arheologice de șantier cât mai acerbios detaliate, care să permit o reconstituire fidelă. Acestea au fost realizate de prof.univ. dr. Florin Drașovean.

7.6. Concluzii tipologice locale - Uivar

Reconstituind un număr de 3 construcții cu metoda propusă, se observă anumite caracteristici comune:

- Structuri în cadre de lemn, stâlpi încastrați în pământ aprox. 1,5 m, care conferă stabilitate structurii, chiar dacă nu există contravânturii ce creează triunghiuri nedeformabile, și grinzi simplu rezemate pe ramificații naturale ale stâlpilor, legate cu nuielile sau sfoară.

- Șarpantă în două pante de aproximativ 45° longitudinală, alcătuită din căpriori la distanțe de aproximativ 1 m rezemați pe grinzile laturilor lungi (cosoroabe) și grinda centrală a acoperișului (pană de coamă). Șipci longitudinale legate pe căpriori din 50 în 50 cm, care constituie suporturi pentru învelitoarea vegetală – probabil stuf, așezat în straturi succesive legate sau lestate.

- Închideri cu pereți nestructurali, constituiți din pari verticali, împletitură de nuielile și lipitură de pământ (lut).

- Închiderea pe laturile scurte se realiza prin ridicarea pereților, obținându-se calcane.

În situația locuințelor pe parter cu încăperi multiple, tavanul putea să lipsească, iar zidurile despărțitoare să se ridice până în pod, volumul interior înalt permițând în perioada caldă o bună ventilare a aerului cald.

În situațiile în care s-a documentat existența unui planșeu cu lipitură de pământ și folosirea podului, există un avantaj structural pentru stabilitatea construcției, cele două triunghiuri ale șarpantei contribuind la rigiditatea ansamblului, mai ales în varianta unor încărcări mari ale tavanului.

Podelele erau ridicate câteva zeci de centimetri deasupra solului.

Pereții lipiți erau probabil pictați în culori de pământ, cu motive geometrice pe interior și posibil pe exterior, după cum sugerează reconstituiri făcute după fragmente de lut ars descoperite datorită incendiilor construcțiilor, situație prezentată în Anexe, fig. 16.

Golurile de acces, luminare și ventilație erau minimal-ergonomice, putând fi acoperite cu: scânduri despicate, piei de animale, țesături sau membrane animale, soluții existente și în comunități neolitice actuale sau izolate.

Obținem astfel imaginea unor construcții paralelipipedice masive, cu goluri mici, având mai multe compartimente interioare, cu acoperișuri în două pante longitudinale, cu pante de aproximativ 45° și calcane pe laturile scurte, acoperișul din fibre vegetale ieșind aproximativ 40 cm în consolă, fapt care proteja pereții din pământ și golurile practicate.

Tipologia de ansamblu era surprinzător de unitară, variind dimensiunile în plan și posibila locuire în pod, situație datorată folosirii aceluiași materiale locale, aceluiași unelte și tehnici constructive care au dus la crearea unui sistem structural stabil și ușor reproducibil pe perioada mai multor generații.

De menționat că acest sistem constructiv necesită o întreținere permanentă și reparații sezoniere primăvara și în sezoanele cu ploi abundente, neîntreținerea sau părăsirea construcțiilor conducând la degradarea lor în scurt timp.

Cercetările de șantier arheologic evidențiază poziția stâlpilor structurali prin nuanțe diferite ale solului și uneori urme de pământ ars din structura pereților, podelelor sau planșeelor care au rezultat în urma incendiilor accidentale, sanitare sau conflictuale.

7.11. Concluzii tipologice locale - Foeni

În urma reconstituirii celor 3 locuințe s-a reliefat o serie de specificități stilistice:

- Structuri în cadre de lemn, stâlpi încastrați în pământ aprox. 1,5 m, care asigură stabilitate structurii chiar în absența contravânturii.
- Grinzi simplu rezemate pe ramificații naturale ale stâlpilor, asigurat cu sfoară.
- Șarpantă cu două pante, cu înclinații variabile în funcție de lățimea construcțiilor, alcătuită din căpriori la 1 m rezemați pe grinzile laturilor lungi (cosoroabe) și pe grinda centrală a acoperișului (pană de coamă). Șipci longitudinale sunt legate pe căpriori din 50 în 50 cm, constituind astfel suportul pentru învelitoarea vegetală – probabil stuf, așezat în 2 sau 3 straturi.
- Închiderile pereților nestructurali erau constituite din pari verticali deși, împlețiți cu nuiele, peste care se realiza o lipitură de pământ.
- Pe laturile scurte pereții se ridicau în forma acoperișului, obținându-se calcane sau porticuri.

În situația locuințelor pe parter cu încăperi multiple, tavanul putea să lipsească, iar zidurile despărțitoare să se ridice până în pod, volumul interior înalt permițând în perioada caldă o bună ventilare a aerului cald. Situația este prezumată, nefiind exclusă nici varianta unui planșeu care să închidă parterul, oferind o mai bună izolare termică și să permită folosirea podului doar pentru depozitări.

În unele cazuri, podelele erau ridicate câteva zeci de centimetri deasupra solului.

Golurile de acces, luminare și ventilație erau minimal-ergonomice. În cele 3 exemple documentate și reconstituite de la Foeni, într-o perioadă mai târzie cu 500

de ani față de locuințele de la Uivar, se constată apariția pe laturile scurte a unor porticuri care protejează accesul principal în locuințe și care conferă o tipologie aparte acestor construcții.

Ca și compartimentare interioară, exemplele cercetate prezintă doar 2 încăperi interioare, de dimensiuni mai mari însă, cu acces succesiv din una în alta.

Forma de ansamblu este constituită de un monovolum paralelipipedic masiv, cu câte 2 compartimentări interioare și portic general sau parțial pe latura scurtă, cu goluri de acces de luminare și ventilare de mici dimensiuni, acoperiri în 2 pante longitudinale.

Tipologia pentru zona Foeni este unitară, perpetuând monovolumul masiv din zona Uivar, dar adăugându-i porticuri care protejează accesele principale și oferă un spațiu acoperit de trecere între interior și exterior care putea fi folosit în diverse împrejurări. Situația poate fi explicată prin folosirea aceluiași materiale și resurse locale, prin utilizarea aceluiași unelte și tehnici de construcție.

Acest sistem constructiv necesită reparații sezoniere primăvara și în sezoanele cu ploi abundente, degradarea lor la intemperii fiind rapidă.

Apariția porticurilor pare să indice o evoluție a tipologiei de bază care va fi continuată apoi în culturile următoare, elemente stilistice asemănătoare fiind detectabile și în culturile tradiționale ale epocii recente în zona temperată.

7.16. Concluzii tipologice locale - Parța

Cele 3 locuințe reconstituite în cadrul acestei cercetări fac parte dintr-un așezis "bloc" de locuințe, reprezentate fiind construcțiile P40, P41, P41b și P42 și P43. Am ales pentru reconstituire două faze succesive ale construcțiilor P41 și P41b și construcția P17/43, deoarece au fost mai complet documentate arheologic. Datorită densității mari construite se observă influențe în structura acoperișului și amplasarea golurilor.

Perspectiva analitică oferită de cele 3 reconstituiri prezintă o serie de caracteristici comune, dar și diferențieri.

În ceea ce privește sistemul constructiv se observă următoarele aspecte:

- Structuri în cadre de lemn, stâlpi încastrați în pământ aprox. 1,5 m, care conferă stabilitate structurii, chiar dacă nu există contravântuiri, și grinzi simplu rezemate pe ramificații naturale ale stâlpilor, legate cu sfoară.

- Șarpantă în două pante de aproximativ 45° longitudinală, alcătuită din căpriori la distanțe de aproximativ 1 m rezemați pe grinzile laturilor lungi (cosoroabe) și grinda centrală a acoperișului (pană de coamă). Șipci longitudinale legate pe căpriori din 50 în 50 cm, care constituie suporturi pentru învelitoarea vegetală – probabil stuf, așezat în straturi succesive legate sau lestate.

- Închideri cu pereți nestructurali, constituiți din pari verticali, împletitură de nuiele și lipitură de pământ (lut).

- Închiderea pe laturile scurte se realiza prin ridicarea pereților, obținându-se calcane.

În situațiile în care s-a documentat existența unui planșeu cu lipitură de pământ și folosirea podului, există un avantaj structural pentru stabilitatea construcției, cele două triunghiuri ale șarpantei contribuind la rigiditatea ansamblului, mai ales în varianta unor încărcări mari ale tavanului.

Podelele erau ridicate câteva zeci de centimetri deasupra solului.

Golurile de acces, luminare și ventilație erau minimal-ergonomice, putând fi acoperite cu: scânduri despicate, piei de animale, țesături sau membrane animale.

Obținem astfel imaginea unor construcții paralelipipedice masive, cu goluri mici, având în general două compartimentări interioare, cu acoperișuri în două pante longitudinale, cu pante de aproximativ 45°.

La Parța s-a observat, la cele două reconstituiri de pe același amplasament, respectiv construcțiile P41 și P41-b. prezența a două porticuri pe latura scurtă, la reconstrucție însă porticul fiind mutat de pe latura de Est pe latura de Vest, probabil din cauza apariției construcției învecinate P42 pe latura de Est. Acest lucru a determinat și mutarea accesului principal.

Cu toate acestea, tipologia de ansamblu rămâne foarte unitară, variind dimensiunile în plan, situație datorată folosirii acelorași materiale locale, acelorași unelte și tehnici constructive care au dus la crearea unui sistem structural stabil și ușor reproductibil pe perioada mai multor generații.

8.1. Tipologie zonală

Din studierea tipologiilor locale se pot trage concluzii pentru zone coerente aparținând unei aceleiași populații și perioade temporale. Se observă astfel, în domeniul construcțiilor stabile, coerența unui model în care, cu aceleași tehnici constructive, respectiv sisteme de fundare, structuri de rezistență în cadre de lemn, cu stâlpi încastrați, învelitori în 2 pante, sisteme de închidere, sisteme de compartimentări interioare, se obțineau forme arhitecturale asemănătoare. Existau practic mici variații dimensionale de compartimentare interioară, care făceau ca strict geometric fiecare construcție să fie diferită, deși modelul tipologic era același. Studiul surprinde astfel **aparitia unui element arhitectural nou- porticul** – spațiu de protejare a intrării, dar și de trecere interior-exterioar, care va deveni caracteristic pentru zona temperată.

8.4. Concluzii generale

Analizând și evidențiind în paralel momente nodale în existența umanității, putem înțelege în mod fundamental și istoria arhitecturii, care urmează natural aceste schimbări. De la segregările funcționale în spații specializate, la funcțiuni noi în viața socială, procesele își au originea în această perioadă istorică.

Înțelegem să integrăm acest studiu de caz, privind reconstituirea unor construcții neolitice coerente, în contextul istoric, pentru a oferi o înțelegere corectă a momentului în istorie și arhitectură.

Metoda pe care am creat-o cu această cercetare permite reconstituirea construcțiilor din diverse perioade istorice, calitatea reconstituirilor depinzând de multitudinea și acuratețea datelor înregistrate. De asemenea, reconstituirile pot fi reluate atunci când apar date noi care le completează sau chiar la contrazic pe cele inițiale.

Aplicând acest tip de reconstituiri în mod sistematic la diferite culturi și perioade istorice, putem obține tipologii arhitecturale generale, care să fie ulterior integrate în istoriile generale ale arhitecturii. Se pot stabili astfel caracteristici care să precizeze rolul lor în istoria umanității, evoluții sau involuții, acumulări și influențe care au contribuit la nivelul tehnologic și cultural al construirii. În măsura în care dezvoltarea creativă a domeniului face ca arhitectura să fie o artă și nu doar repetarea, oricât de corectă, a unor modele, apare natura duală a arhitecturii.